

Eesti keele väliskohakäänete ja kaassõnade *peal*, *peale*, *pealt* kasutus eestikeelses veebis

Jane Klavan
Tartu Ülikool

Käesolev ettekanne lähtub Tõenäosusliku Grammatika Raamistikust (ing k *Probabilistic Grammar Framework*). Selles raamistikus läbiviidud teedrajavad uurimused pärinevad Joan Bresnanilt ja kolleegidelt (Bresnan 2007; Bresnan & Hay 2008; Bresnan & Ford 2010). Nende tööde fookuses on olnud süntaktilise variatsiooni uurimine kasutades peamiselt korpuspõhiseid meetodeid. Raamistik põhineb kahel alustalal: 1. grammatiline teadmine hõlmab endas tõenäosuslikku komponenti; ja 2. tõenäosuslik komponent pärineb suures osas keele kasutuse kogemusest (Grafmiller jt. 2018). Sellistelt põhimõtelt lähtuvate uurimuste eesmärgiks on mõõta grammatilise teadmise ulatust ja olemust nagu see peegeldub keelises variatiivsuses. Suur osa selle raamistiku vaimus tehtud varasemaid töid on keskendunud inglise keele süntaktiliste alternatsioonide uurimisele (nt daativi ja genitiivi alternatsioon). Käesoleva ettekandega lisan raamistikule Indo-Euroopa keeltest erineva tüpoloogilise perspektiivi keskendudes eesti keele väliskohakäänete ja nendega rööpselt tarvitavate kaassõnade (*peale-peal-pealt*) paralleelsele kasutusele.

Varasemad uurimused adessiivi ja kaassõna *peal* rööpselt kasutusest on näidanud, et peamiselt mõjutavad keelekasutajate valikuid käände või kaassõnaga koos kasutatava nimisõna fraasi pikkus ja kompleksus (mida pikem ja komplekssem fraas, seda tõenäolisem on käände kasutus) ning nimisõna fraasiga väljendatud entiteet (väikeste ja liikuvate entiteetide puhul eelistatakse kaassõna *peal* ning suurte ja liigutamatu entiteetide puhul adessiivi). Selle tulemuseni olen jõudnud nii korpuspõhistes uurimustes eesti ilukirjanduse (Klavan 2012) ja murrete (Klavan jt 2015) põhjal, kui katselisi meetodeid kasutades (Klavan ja Veismann 2017). Käesolevas ettekandes laiendan varasemate uurimuste tulemusi ilukirjanduse ja murrete baasilt tekstižanrile, mida varem kohakäänete ja kaassõnade rööpse kasutuse uurimiseks vaadatud ei ole – eestikeelsed veebilehed. Esitan suuremahulise korpusuurimuse tulemusi (3000 käsitsi märgendatud lauset) eesti keele ühendkorpus 2017 põhjal (korpuse suurus 1,3 miljardid sõnet). Lisaks adessiivi ja *peal* rööpsele kasutusele on siinses uurimuses kaasatud ka allatiivi ja *peale* ning ablatiivi ja *pealt* rööpne kasutus. Korpusanalüüsi eesmärgiks on kontrollida, kas ja kui suurt rolli mängivad semantilised ja morfosüntaktilised tunnused väliskohakäänete ja kaassõnade *peale*, *peal*, *pealt* kasutuses eestikeelses veebis. Uurimisküsimusele vastuse leidmiseks kasutan logistilise regressiooni segamudeleid. Andmeanalüüs on läbi viidud statistikaprogrammiga *R* kasutades paketti *lme4*.

Korpusandmete multifaktoriaalne analüüs näitab, et grammatiline teadmine eesti keele väliskohakäänete ja kaassõnade *peale*, *peal*, *pealt* rööpselt kasutusest on tõenäosuslik ja et seda tüüpi morfosüntaktilisi alternatsioone reguleerivad erinevad tegurid. Tulemused lubavad järeldada, et Tõenäosusliku Grammatika Raamistiku aluprintsiibid kehtivad ka eesti keele morfosüntaktiliste alternatsioonide puhul. Erinevalt ingliskeelsetest alternatsioonide uurimustest, kus põhilisteks variatiivsust piiravateks teguriteks on olnud diskursuslikud tegurid, näitab eesti keele andmestik, et suur roll on kanda ka semantilistel teguritel.

Kasutatud kirjandus

- Bresnan, Joan & Jennifer Hay. 2008. Gradient grammar: An effect of animacy on the syntax of give in New Zealand and American English. *Lingua* 118(2). 245–259. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2007.02.007>
- Bresnan, Joan & Marilyn Ford. 2010. Predicting syntax: Processing dative constructions in American and Australian varieties of English. *Language* 86(1). 168–213. DOI: <https://doi.org/10.1353/lan.0.0189>
- Bresnan, Joan. 2007. Is syntactic knowledge probabilistic? Experiments with the English dative alternation. In Sam Featherston & Wolfgang Sternefeld (eds.), *Roots: Linguistics in search of its evidential base*, 75–96. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Grafmiller, J., Szmrecsanyi, B., Röthlisberger, M., & Heller, B. (2018). General introduction: A comparative perspective on probabilistic variation in grammar. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 3(1), 94. DOI: <http://doi.org/10.5334/gjgl.690>
- Klavan, Jane (2012). Evidence in linguistics: corpus-linguistic and experimental methods for studying grammatical synonymy. (Dokoritöö, Tartu Ülikool). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Klavan, Jane; Pilvik, Maarja-Liisa; Uiboaed, Kristel (2015). The Use of Multivariate Statistical Classification Models for Predicting Constructional Choice in Spoken, Non-Standard Varieties of Estonian. *SKY Journal of Linguistics*, 28, 187–224.
- Klavan, Jane; Veismann, Ann (2017). Are corpus-based predictions mirrored in the preferential choices and ratings of native speakers? Predicting the alternation between the Estonian adessive case and the adposition peal 'on'. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics (ESUKA – JEFUL)*, 8 (2), 59–91.